

A XESTA

Gema Pérez e María Xosé Castro

Ramsés Pérez

Desde sempre os equinoccios, momentos de cambios na natureza e na vida das persoas, foron recoñecidos por moitas culturas como os períodos de maior beleza paisaxística dentro do ciclo anual. En Galiza podemos dicir que ambos, o primaveral e o outonal, comparten cor; mentres que en setembro as follas secas comezan a vestir os montes dun ton dourado, a primavera redécóralos de amarelo despois de cada inverno, co tradicional protagonismo das flores dos toxos e das xestas.

A xesta é o nome que se lle dá a case unha ducia de diferentes especies arbustivas do xénero "Cytisus" que comparten características semellantes. As máis comúns son *Cytisus scoparius*, *Cytisus striatus*, *Cytisus multiflorus* ou *Genista sp.* Nas provincias de Ourense e Lugo podemos ver outra especie de sobresaínte beleza, a *Cytisus albus* que florece nun fermoso ton branco en vez de amarelo.

Aos nosos ollos a xesta é un arbusto moi ramificado, con talos verdes angulosos, que pode acadar unha altura de 1 a 3 m, e incluso até 4. As súas follas son pequenas, de 15 mm como moito, redon-

deadas e caducas, polo que no inverno vemos a xesta como unha morea de polas estreitas e lampiñas.

Na primavera, recóbrease enteiramente dunha multitude de flores cun olor parecido ao mel, que en pouco tempo deixa ver os estames. No final do verán, as vaíñas longas vólvense negras, secan e abren espallando as sementes polos arredores da planta.

O lugar onde abundan as xestas é coñecido como xesteira. Na Galiza son abundantes os topónimos e apelidos que fan referencia á xesta ou xesteira, consecuencia da omnipresenza que este familiar arbusto ten nos nosos montes. Ao lonxe unha xesteira toma a aparencia dunha nube mol de vexetación difusa. Pero que non nos engane esta aparencia, as polas da xesta son abondo resistentes. Proba disto é o uso que desde antigo se lle deu como vasoira. Son variábeis os deseños e tamaños das vasoiras de xesta e, até que non chegaron as sintéticas, constituían un elemento necesario e indispensábel en todos os fogares galegos. Segundo di a tradición, varrendo con xestas a nosa casa, purificámola e protexémola de todo maleficio.

Ademais da fabricación de vasoiras, a xesta utilizouse en numerosas actividades da sociedade tradicional como na cestería, no proceso de obtención de liño ou para fins medicinais. A utilización da xesta na elaboración de cestos está desde hai séculos amplamente difundida. Aínda que para este menester sempre foi o vimbio o material máis utilizado, a xesta tamén ocupa un importante lugar debido á súa especial flexibilidade e ao atractivo ton verdoso que adquiren as pezas. As varas son recollidas de plantas novas e sen nós, e agardan a ser utilizadas en remollo, para que non perdan a prezada flexibilidade. Este uso de varas de xesta en cestería atópase como testemuño da súa antigüidade nas escavacións do castro de Viladonga (Lugo).

Na obtención do liño, labor que se adoitaba facer a escala familiar, utilizábase xesta no proceso chamado "enlazar o liño". Consistía en, unha vez colleitada a planta linácea, atábase en feixes con rellos de xesta e somerxiase no río cunhas pedras enriba durante oito días.

Unha vez seca, levábanse a cabo outras operacións que daban como resultado final as fibras de liño para elaborar roupas. Tamén no mes de setembro se recollían as ramas novas e flexibeis para atar a palla de millo na escuncha e facer os colmeiros.

Os usos medicinais da xesta son máis ben escasos. Parece fóra de toda dúbida que as flores en infusión exercen unha acción diurética (aumentando a secreción de urina). Tamén as ramas teñen proveito, son boas para o corazón, alivian a excitabilidade anormal e eliminan as palpitacións.

A xesta tamén ten unha funcionalidade espiritual ou mística. Ten un protagonismo especial o Primeiro de Maio: colócanse as súas pólas nas portas das casas e nos maleteiros dos coches, para non quedarnos "amaiados" o resto do ano, é dicir, non perder os folgos e manterse fortes e vizosos. Unha cruz feita de rama de xesta e colocada no saco de fariña no intre de transportala evitaba que esta sufrira contratempo algún. Facer un nó coas polas da xesta ao tempo que se pide un desexo é un costume galego que se conserva nalgunhas aldeas.

Ramsés Pérez

